



SAMENVATTING

ATAKANDO POBRESA; ARMOEDEBESTRIJDING DOOR INTEGRALE WIJKAANPAK

Reda Sosial is sinds medio 2000 begonnen met de uitvoering van twaalf armoedebestrijdingsprogramma's op kleine schaal in zes achterstandswijken, te weten: Soto, Kanga/Dein, Seru Grandi, Berg Altena, Rooi Santu en Otrobanda. Deze programma's kwamen als resultaat van het onderzoek "Pobresa, ban atak'é" van 1999 tot stand in de Curaçaose wijken. De uitgevoerde programma's waren gericht op infrastructurele verbeteringen en het bevorderen van de werkgelegenheid in de wijken zelf. Een belangrijk uitgangspunt hierbij was de betrokkenheid van het maatschappelijk veld en de wijkbewoners zelf bij de aanpak van de armoede in hun wijk. Integrale wijkaanpak vormt volgens Reda Sosial een vereiste om de sociaal-economische problemen in achterstandswijken op structurele wijze op te lossen.

In het rapport "Atakando pobresa" (vrij vertaald: wij zijn de armoede aan het aanpakken) wordt de problematiek in de eerdergenoemde achterstandswijken bekeken aan de hand van recente onderzoeksgegevens en de nieuwste cijfers van het CBS. Deze gegevens zijn vergeleken met de resultaten uit het voorgaande Pobresa-onderzoek uit 1999 en leveren een beeld hoe de situatie in de achterstandswijken momenteel is. Daarnaast bieden de resultaten uit een recent afgenomen enquête de mogelijkheid om te beoordelen wat het effect is van de uitgevoerde armoedebestrijdingsprogramma's. Reda Sosial pleit voor een effectieve voortzetting van de integrale wijkaanpak om zo de armoede te bestrijden in de wijken waar dit het hardst nodig is. Alleen door een integrale aanpak van de armoedeproblematiek kan de kloof tussen de arme wijken en de rest van Curaçao worden verkleind.

Evenals in het Pobresa-onderzoek uit 1999 staat in dit onderzoek de sociaal-economische situatie op Curaçao centraal en in het bijzonder in de arme wijken: Soto, Kanga/Dein, Seru Grandi, Berg Altena, Rooi Santu en Otrobanda. Hierbij is gekeken naar de verschillende terreinen zoals armoede, migratie, gezondheid, werkgelegenheid en de drugseconomie. Als gevolg van de huidige economische situatie is het geen verrassing te constateren dat er in de afgelopen periode een verslechtering waarneembaar is op deze terreinen. Wanneer gekeken wordt naar de situatie op wijkniveau lijken de klappen met name in de hoek van de arme wijken te worden uitgedeeld. Personen afkomstig uit groepen die om wat voor reden dan ook aan de onderkant van de samenleving terecht zijn gekomen, de zogenaamde kwetsbare groepen, kampen ieder zo met hun eigen problemen.

De verschillende armoedebestrijdingsprogramma's die vanaf medio 2000 in de arme wijken zijn uitgevoerd of nog lopen zijn gericht op verbetering van de situatie voor deze groepen. In feite ging het bij de invulling van de anti-armoedeprojecten op wijkniveau in de afgelopen jaren om een combinatie van:

- (assistentie bij) de verbetering van de fysieke infrastructuur (aanleg en/of verbetering van woningen, wegen, riolering, buurtcentra, sportvoorzieningen, sociale werkplaatsen);
- (assistentie bij) de institutionele versterking van lokaal leiderschap en lokale organisaties (capaciteitsopbouw van leiders en vrijwilligers van buurtorganisaties);
- specifieke ondersteunende cursussen (budgetteringscursussen, vakopleidingen voor werkzoekenden, alfabetiseringscursussen); en
- specifieke ondersteunende activiteiten (naschoolse opvang, opvoedingsondersteuning aan kinderen met ontwikkelingsstoornissen, schoonmaakacties in de wijken, gezondheidsvoorlichting).

Reda Sosial had indertijd berekend dat voor een eerste aanzet minstens NAF. 18 miljoen noodzakelijk was voor de armoedebestrijdingsprogramma's in de eerste drie jaar (2000-



2002). Aangezien er uiteindelijk NAF. 4 miljoen beschikbaar was, is slechts een klein gedeelte van de programma's uitgevoerd.

Reda Sosial heeft zich voorgenomen om zich de komende jaren te blijven richten op de *integrale* wijkaanpak, omdat deze aanpak een absolute voorwaarde is om de problemen in de achterstandswijken op *structurele* wijze aan te pakken.

Bovendien wordt met een integrale wijkaanpak op continue basis werkgelegenheid geschapen voor de werklozen die in de desbetreffende wijken woonachtig zijn. Daarnaast heeft deze wijkgerichte aanpak de volgende voordelen:

- betrokkenheid van de armen zelf, waardoor zij ook gemakkelijker meewerken aan het verbeteren van de situatie in hun wijk;
- een *small scale* aanpak waardoor effectiever en efficiënter kan worden gewerkt, dus overzichtelijker en goed te plannen; en
- de (positieve) prikkel van de ene wijk op de andere als men vooruitgang ziet.

Aanleiding en opbouw rapport

Het rapport "Atakando pobreza; armoedebestrijding door integrale wijkaanpak" is een vervolg op het in 1999 uitgegeven rapport "Pobresa, ban atak'é; een sociaal-economische diagnose van de armoede op Curaçao". In het zogenaamde Pobreza-onderzoek uit 1999 stond een viertal achterstandswijken op Curaçao en diens bewoners centraal. In totaal werden 689 mensen geïnterviewd in de wijken Kanga/Dein, Seru Grandi, Soto en Berg Altena over wat hun problemen zijn, hoe zij dachten over de problemen in de wijk en gaven deze de mogelijke oplossingen. Uit dit onderzoek zijn verschillende aanbevelingen voortgekomen op de terreinen van werkgelegenheids- en inkomensbeleid en verbetering van de leefbaarheid in de wijken en zijn diverse programma's in werking gezet.

In dit nieuwe rapport zijn recente onderzoeksgegevens alsmede de nieuwste cijfers van het CBS opgenomen. Opnieuw is naar de sociaal-economische situatie in de vier eerdergenoemde arme wijken, aangevuld met de wijken Rooi Santu en Otrobanda gekeken. De gegevens uit 2001 zijn vergeleken met de gegevens uit 1999. Naar aanleiding van het Pobreza-onderzoek 1999 is ook in dit onderzoek de volgende groepeerindeling aangehouden: 1) werklozen en/of onderstandtrekkers, 2) personen werkzaam in de informele sector, 3) in woningnoodverkerenden, 4) vrouwen aan het hoofd van een éénoudergezin, 5) ouderen, 6) drop-outs, 7) tienermoeders, 8) immigranten en 9) aan drugs-/alcoholverslaafden. In dit rapport staan nogmaals de bevindingen zoals weergegeven in het Pobreza-onderzoek van 1999 vermeld aangevuld met recente gegevens.

Daarnaast is in december 2002 bij 25 personen die ook al in 1999 werden geïnterviewd opnieuw een enquête afgenomen. De groep bestond uit 19 vrouwen en 6 mannen. 4 van hen kwamen uit Kanga Dein, 4 uit Berg Altena, 6 uit Seru Grandi, 9 uit Soto, en daarnaast 2 uit Rooi Santu. De distributie over de doelgroepen van 1999 was als volgt: 5 werklozen c.q. onderstandtrekkers, 9 in woningnoodverkerenden, 4 vrouwen aan het hoofd van een éénoudergezin, 3 tienermoeders, 2 verslaafden. De 2 respondenten uit Rooi Santu hebben in 1999 niet aan de interviewronde deelgenomen.

Tenslotte staat de motivatie en de filosofie achter de integrale wijkaanpak van Reda Sosial beschreven en worden er suggesties gegeven over het uitvoeringstraject. Het rapport wordt besloten met een aantal aanbevelingen en strategische keuzes.

Resultaten op wijkniveau

Hoewel de Nederlandse Antillen niet langer gelden als ontwikkelingsland, kent het land wel een hardnekkig armoedeprobleem. De inkomensongelijkheid is de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen. Uit de cijfers van het CBS over 2001 blijkt dat in dat jaar de 20% rijksten negentien keer zoveel verdienden als de 20% armsten. In 1998 was dit nog zeventien keer zoveel. De kloof tussen rijken en armen wordt groter.



Vooral in de twaalf arme wijken op Curaçao zijn de inkomens relatief minder gestegen dan de gemiddelde inkomens. Als gekeken wordt naar de huishoudinkomens, dan bedroeg het gemiddelde huishoudinkomen voor Curaçao in 2001 NAF. 3.739. In 1992 was dat NAF. 2.770. In de twaalf achterstandswijken bedroegen die bedragen respectievelijk NAF. 2.406 en NAF. 1.888 (zie onderstaande tabel 1). Dit impliceert een relatieve achteruitgang. In 1992 was het gemiddelde huishoudinkomen in de twaalf armste wijken 68% van het gemiddelde huishoudinkomen op geheel Curaçao. In 2001 was dat nog maar 64%. De inkomens in de twaalf arme wijken zijn dus relatief minder gestegen dan de gemiddelde inkomens op Curaçao.

Tabel 1: Gemiddeld huishoudinkomen per wijk 1992-2001(bruto per maand in NAF.).

	Gem. Huishoudinkomen		Gem. HH inkomen 1992 geïndexeerd (inflatie 1992-2001)
	2001	1992	1992-2001
Berg Altena	2.590	1.787	2.230
Kanga-Dein	2.106	1.610	2.009
Koraal Specht	2.212	2.007	2.505
Otrobanda	2.122	1.600	1.997
Paradijs	2.456	1.799	2.245
Rooi Santu	3.870	2.668	3.330
Rosendaal	2.135	1.925	2.402
Seru Fortuna	1.809	1.498	1.870
Seru Grandi	2.703	1.992	2.486
Soto	2.584	2.313	2.887
Souax	2.140	1.741	2.173
Wishi	2.147	1.714	2.139
Totaal 12 wijken	2.406	1.888	2.356
Curaçao	3.739	2.770	3.457

Bron: CBS 1992, 2001.

De samenstelling van de bevolking in de arme wijken is enorm veranderd, enerzijds door het vertrek van een aantal Curaçaoënaars in de leeftijd 15 tot 35 jaar naar met name Nederland. Aan de andere kant hebben juist veel immigranten uit landen in de regio zich gevestigd in de arme wijken. De gevolgen van migratie zijn goed voelbaar op wijkniveau. Door het vertrek van met name jonge gezinnen, vergrijsst Curaçao. Als gevolg van een verminderd aantal schoolgaande kinderen worden onderwijsvoorzieningen ingekrompen terwijl daarnaast de opbouw van pensioenen en de oudedagvoorzieningen in het nauw raken.

Het percentage personen boven de 65 jaar is op Curaçao in vier jaar tijd met meer dan een derde gestegen van 8,1% in 1997 naar 10,8% in 2001. In de twaalf arme wijken liggen de percentages van de bevolking ouder dan 65 jaar met 10% net beneden dit eilandelijk gemiddelde (zie tabel 2).

Mede door geldgebrek dreigen ouderen in de samenleving te vereenzamen, met alle gevolgen van dien voor hun lichamelijke en geestelijke welzijn. Volgens de Permanente Commissie voor Bevolkingsvraagstukken is de verwachting dat die problemen de komende jaren alleen maar toenemen als de overheid niet inspelt op de vergrijzing.



Tabel 2: percentage 65-plussers en jongeren, 2001.

	Berg Altena	Kanga- Dein	Koraal Snecht	Otrobanda	Paradijs	Rooi Santu	Rosendaal	Seru Fortuna	Seru Grandi	Soto	Souax	Wishi	Curaçao
65+ (%)	14	13	10	19	9	9	10	6	10	7	3	11	11
Jongeren (%)	22	22	20	18	26	25	26	33	26	28	29	25	24

Bron: CBS, 2001.

Wanneer gekeken wordt naar de werkgelegenheid, blijkt dat de daling van de beroepsbevolking als een direct gevolg van de migratie en vergrijzing niet heeft geleid tot een afname van de werkloosheid. In het algemeen is de werkgelegenheidssituatie op de Nederlandse Antillen in de periode van 1997 tot 2001 bepaald niet verbeterd. Ter illustratie tabel 3:

Tabel 3: De Antilliaanse beroepsbevolking per eiland, 2001 vergeleken met 1997

Eiland	Beroepsbevolking	Werkenden	Werkzoekenden	% Werkzoekend 2001	% werkzoekend 1997
Curaçao	56.659	47.686	8.973	16	15
St. Maarten	17.777	15.495	2.282	13	17
Bonaire	5.351	4.865	486	9	6
St. Eustatius	1.134	1.038	96	8	11
Saba	637	598	39	6	6
Ned. Antillen	81.558	69.682	11.876	15	15

Bron: Bewerking van data van het CBS (2001).

De werkloosheid in de onderzochte wijken op Curaçao ligt boven het eilandelijk gemiddelde, waarbij vooral het percentage onder jongeren hoog is (tabel 4).

Tabel 4: Percentage werklozen en onderstandtrekkers in de twaalf arme wijken, 2001.

	Berg Altena	Kanga- Dein	Koraal Snecht	Otrobanda	Paradijs	Rooi Santu	Rosendaal	Seru Fortuna	Seru Grandi	Soto	Souax	Wishi	Curaçao
Werklozen (%)	22	20	22	22	23	17	25	36	22	27	22	21	16
>1 jr. werkloos (%)	55	42	61	46	43	52	60	66	61	45	53	49	49
Jeugdwerkloosheid (%)	35	34	29	39	36	40	50	55	36	47	38	37	34

Bron: CBS 2001.

De werklozen kunnen worden onderverdeeld in vier categoriën variërend van goed bemiddelbaar tot niet-bemiddelbaar. Veel werkzoekenden zijn ongeschoold of laag opgeleid. Het ongeschoolde werk dat beschikbaar is, wordt veelal verricht door allochtonen.



Onder de werklozen geeft een gedeelte de voorkeur aan het werken in de informele sector vanwege de flexibiliteit, de status en het inkomen al dan niet als aanvulling op de onderstand.

Die informele sector valt op te delen in 'gewone' activiteiten en de criminele activiteiten. Naar schatting zou bijna de helft van de informele werkers onder de tweede groep geschaard kunnen worden. Curaçao geldt als een belangrijke doorvoerhaven van drugs van het Latijns Amerikaans continent naar Europa vanwege haar geografische ligging en banden met Nederland. Naar verwachting zal de drugseconomie als onderdeel van de informele sector nog toenemen zolang de Antilliaanse en met name Curaçaose formele economie in crisis blijft verkeren met alle gevolgen van dien. Het geweld van de spelers binnen de drugseconomie vergroot het gevoel van onveiligheid bij de wijkbewoners. Op Soto en Otrobanda na beschikt geen enkele wijk van de achterstandswijken over een eigen politiepост. Verder neemt het aantal drugsgebruikers toe. Volgens schattingen van de UNA (1996) en de Fundashon Maneho di Adikshon (1999) waren er zo'n 1.500 chronisch verslaafden, met een genderratio van 3/1 (man/vrouw). Het beeld van drugsverslaafden op straat draagt bij aan de verloedering van de wijk.

Wanneer tenslotte gekeken wordt naar de gezondheidssituatie in de arme wijken valt op dat deze afwijkt van die van de bevolking als geheel vanwege een aantal factoren die specifieke gezondheidsrisico's vergroten.

Het onderzoek bevestigt het bestaan van een duidelijke relatie tussen de verschillende aspecten van armoede zoals werkgelegenheid, gezondheid, migratie, de informele sector en de drugseconomie en de zorgwekkende situatie in de arme wijken op Curaçao.

Beoordeling effectiviteit van de armoedebestrijdingsprogramma's

Uit het interview dat in december 2002 bij 25 personen is afgenomen bleek dat de armoedebestrijdingsprogramma's die in de arme wijken zijn uitgevoerd in het algemeen goed beoordeeld worden. De beneficianten tonen zich tevreden, zijn dikwijls trots op hun behaalde diploma's en verklaren er op vooruit te zijn gegaan. Wat opvalt is dat de cursussen overwegend door vrouwen zijn gevolgd. Mannen haken af, verklaren niet veel te zien in deelname of komen niet opdagen.

De helft van de geïnterviewden gaf aan dat de situatie in hun wijk er beter op was geworden door het aanbrengen van straatverlichting, geasfalteerde wegen, het opknappen van huizen en verbeteringen in het openbaar vervoer. Van degenen die vinden dat de wijk situatie verslechterd is of gelijk bleef, geven de meesten als reden op de invasie van de drugseconomie en de grote werkloosheid op het eiland.

Op één respondent na zijn alle 25 door ons in december 2002 geïnterviewde personen van mening dat de situatie op het eiland in vergelijking met 1999 is verslechterd of op zijn best gelijk is gebleven. Zij wijten de verslechterde situatie aan de belabberde sociaal-economische situatie, de toenemende werkloosheid, het geringe inkomen ten opzichte van de gestegen uitgaven. Opvallend vaak worden de prijsstijging van water, elektriciteit en consumptiegoederen genoemd. De onveiligheid is een andere bron van ongerustheid. Genoemd worden: het zich uitbreidende drugscircuit, het toenemende aantal moorden in de afrekeningssfeer en de daarmee zich expanderende criminaliteit.

De schuldvraag voor al deze problemen wordt door de ondervraagden gedeponneerd bij de politici. Zij zouden zich onvoldoende hebben ingezet om de problemen aan te pakken, ze werken niet samen en bekommeren zich, eenmaal gekozen, weinig om hun kiezers. In plaats van een voorbeeldfunctie te vervullen zijn het ook politici en bestuurders die worden aangehouden, verdacht van corruptie. Het verwijt richt zich daarnaast op de illegalen en de migranten uit de Cariben en Colombia. Zij verdringen Antillianen van de



arbeidsmarkt en ontplooiën criminele activiteiten op Curaçao, aldus onze respondenten. Wat opvalt is de grote mate van gelatenheid: niemand heeft een voorstel voor verandering of onderneemt actie. De situatie wordt als onveranderbaar geaccepteerd. Wel vragen de meeste geïnterviewde personen om meer dienstverlening door de overheid of door particuliere instellingen.

Voortzetting integrale wijkaanpak

Integrale wijkaanpak is onontbeerlijk bij de bestrijding van armoede, het tegengaan van drugsverloedering en het een halt toeroepen van het verloren gaan van een huidige en toekomstige generatie jongeren en kinderen. Het Bestuurscollege van het eilandgebied Curaçao ondersteunt deze gedachte door in het bestuursakkoord aan te geven dat als eerste prioriteit een halt moet worden toegeroepen aan het proces van sociale achteruitgang en dat er gewerkt dient te worden aan het optimaliseren en versterken van onze sociale ontwikkeling en het sociaal welzijn van de mens.

Integrale wijkverbetering staat of valt met een uitmuntende overlegstructuur van planning en uitvoering. Reda Sosial zou graag alle activiteiten in het kader van de integrale wijkaanpak beheren, uiteraard in samenwerking met andere entiteiten. De rol van Reda Sosial met betrekking tot de integrale wijkaanpak kan als volgt worden beschreven:

- monitoring activiteiten in het kader van de integrale wijkaanpak;
- gestructureerd overleg met buurtorganisaties en andere entiteiten;
- zorgdragen voor fondsenwerving;
- initiatiefnemer periodiek (armoede)onderzoek;
- veranderingsprocessen bewaken (o.a. door periodieke evaluaties en volgen cijfermatige informatie, waaronder die van het CBS).

Voor de effectiviteit van de programma's is het enerzijds van belang gelet op de beperkte middelen prioriteiten te stellen en anderzijds een stabiele financieringsstructuur te kunnen garanderen. Er zal duidelijkheid moeten zijn rond de hoogte en de continuïteit van de financiering van de integrale wijkaanpak. Reda Sosial is bereid om de uitvoering van de integrale wijkaanpak mede te financieren.

Knelpunt	Oplossingen
a. WERKGELEGENHEID (<i>werkende wijk</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - beroepsgerichte vooropleidingen - leerlingstelsels - werkgelegenheidsprojecten - stimuleren klein ondernemerschap - banenpool
b. RUIMTELIJKE ORDENING, VERKEER EN VOLKSHUISVESTING (<i>leefbare wijk</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - opknappen huizen - straatverlichting - asfaltering - water en elektriciteit - openbaar vervoer
c. VEILIGHEID (<i>leefbare wijk</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - politiepost in de wijk/wijkagent - wijkbeveiliging - veiligheidsvoorlichting
d.. WELZIJN, CULTUUR EN SPORT (<i>leefbare wijk</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - buurtcentrum - sportvelden/speelplaatsen - rekreatiemogelijkheden - vrijwilligerswerk - algemeen maatschappelijk werk/sociaal werkers/buurt-opbouwwerkers - relatie buurt en kerkelijke organisaties
e. ONDERWIJS (<i>lerende wijk</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - volwasseneneducatie (o.a. computercursussen) - naschoolse opvang - kinderdagverblijven/speelscholen - opknappen schoolgebouwen - controle op drop-out of schoolverzuim - maaltijdvoorzieningen op scholen
f. GEZONDHEIDSZORG (<i>gezonde wijk</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - thuiszorg - bejaardenzorg - consultatiebureau: baby-kleuterzorg/ ouderenzorg, gezondheidsvoorlichting - voorlichting jong ouderschap - medisch centrum: huisartsen, tandartsen - verslavingszorg - gehandicaptenzorg

REDA SOSIAL, *Atakando pobresa: armoedebestrijding door een integrale wijkaanpak* (Willemstad/Amsterdam 2003).

www.redasosial.org